

PSYKIATRISKA RIKSFÖRENINGEN FÖR SJUKSKÖTERSKOR

KOMPETENSBEKRIVNING

AVANCERAD NIVÅ

**Specialistsjuksköterska med
inriktning psykiatrisk vård**

Produktionsfakta

UTGIVARE: Svensk sjuksköterskeförening

GRAFISK FORM: Losita Design AB

ILLUSTRATION: Colourbox

REVIDERAD: 2024

ISBN-NR: 978-91-85060-85-6

FÖRORD

Den legitimerade sjuksköterskans ansvar och kompetens beskrivs i *Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska. Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska med specialistsjuksköterskeexamen, inriktning psykiatrisk vård* lanserades år 2008 och reviderades år 2014.

Kompetensbeskrivningen är utarbetad av Psykiatriska Riksföreningen för Sjuksköterskor i samarbete med Svensk sjuksköterskeförening. Kompetensbeskrivningen tydliggör den specifika kompetens en specialistutbildad sjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård ska besitta. Den följer Socialstyrelsens riktlinjer gällande en kunskapsbaserad och ändamålsenlig hälso- och sjukvård av hög kvalitet. Hälso- och sjukvård vid psykisk ohälsa genomgår kontinuerlig förändring. Det innebär att kompetensområden förändras och vidareutvecklas vilket skapar behov av tydliggöranden och en revidering av kompetensbeskrivningen.

BAKGRUND

För att använda den skyddade yrkesbeteckningen specialistsjuksköterska krävs avlagd specialistsjuksköterskeexamen, en fullgjord äldre vidareutbildning eller en direktspecialisering. Specialistsjuksköterskans kompetens har sin grund i omvårdnad/vårdvetenskap med ansvar att verka för patienters och närståendes delaktighet samt för att bedömningar, omvårdnadsåtgärder och utvärderingen av dessa utgår från vetenskap och beprövad erfarenhet. Att bevaka och värna om mänskliga rättigheter är centralt inom specialistsjuksköterskans kompetensområde. I samarbete med andra vårdprofessioner arbetar specialistsjuksköterskan för ekonomisk, ekologisk och socialt hållbar vård i enlighet med FN:s globala hållbarhetsmål.

Specialistsjuksköterskans förhållningssätt, etiska överväganden och beslutsfattande vägleds av etiska riktlinjer, där ICN:s etiska kod för sjuksköterskor utgör ett stöd. Ett etiskt förhållningssätt innebär ett professionellt ansvar, och reflektion är en viktig komponent för att utveckla och bibehålla den etiska kompetensen.

En stor del av befolkningen drabbas någon gång i livet av psykisk ohälsa. Psykisk ohälsa ökar bland barn och ungdomar, men även bland vuxna och äldre är psykisk ohälsa vanligt förekommande. Under de senaste decennierna har den psykiatriska vården inriktats mot allt öppnare vårdformer där kommunerna fått ett större ansvar för olika vård- och stödsatser. Den vård som fortfarande bedrivs inom hälso- och sjukvården har blivit alltmer specialiserad och den nära vården har fått ett utökat ansvar för bedömning och behandling vid psykisk ohälsa. Omställningen till personcentrerad, nära vård innebär en fokusförflyttning där exempelvis samordning, samarbete och utveckling av hälsofrämjande vård och egenvård är avgörande. Förutom inom psykiatrisk specialistvård behövs specialistsjuksköterskans kunskap och kompetens inom flera verksamheter som till exempel mödra- och barnhälsovård, elevhälsovård, prehospital vård, kommunal vård, primärvård och kriminalvård.

Omvårdnad har sin utgångspunkt i att människan genom sitt livslopp förstås i sitt existentiella och relationella sammanhang. Omvårdnad är sjuksköterskans ansvarsområde och det kunskaps- och forskningsområde som sjuksköterskor ansvarar för att utveckla inom hälso- och sjukvård. Sex internationellt framtagna kärnkompetenser för vårdens professioner har antagits av Svensk sjuksköterskeförening; säker vård, personcentrerad vård, evidensbaserad vård, teamsamverkan, förbättringskunskap för kvalitetsutveckling, samt informatik. För specialistsjuksköterskan integreras kärnkompetenserna i den psykiatriska omvårdnaden.

Psykiatrisk omvårdnad utgår ifrån alla människors möjligheter att växa som personer och att uppleva hälsa efter sina förutsättningar. Alla personer med

psykisk ohälsa har rätt till god vård och individuellt anpassat stöd när de behöver det. För det krävs specialistkunskap om de komplexa sambanden mellan fysisk och psykisk hälsa och hur de påverkas av till exempel sociala, kulturella och existentiella faktorer. I psykiatrisk omvårdnad betonas hälsoprocesser, livsförhållanden och levnadsvillkor som bidrar till hälsa samt den unika personens återhämtning ur ett personligt och socialt perspektiv.

Psykiatrisk omvårdnad genomsyras av ett vårdande, reflekterande och etiskt förhållningssätt med tydligt fokus och syfte att främja hälsa och återhämtning där personens upplevelse och berättelse är utgångspunkt. I den psykiatriska omvårdnaden agerar specialistsjuksköterskan självständigt för att möta personens specifika behov och stödja dennes självbestämmande.

SYFTE

Syftet med kompetensbeskrivningen är att den ska tydliggöra specialistsjuksköterskans fördjupade och specifika kompetens med inriktning psykiatrisk vård. Vidare ska kompetensbeskrivningen utgöra stöd för politiker, huvudmän, arbetsgivare, chefer och specialistsjuksköterskor för en god, säker och jämlik vård. Kompetensbeskrivningen ska bidra till utformning, planering och genomförande av specialistsjuksköterskeutbildning med inriktning psykiatrisk vård.

KOMPETENSOMRÅDEN

Psykiatrisk omvårdnadskompetens

Specialistsjuksköterskan med inriktning psykiatrisk vård ansvarar för den psykiatriska omvårdnadens kvalitet, utveckling, ledning och genomförande.

Tillsammans med patienter med psykisk ohälsa identifierar och bedömer specialistsjuksköterskan komplexa vårdbehov. Utifrån sin specialiserade kunskap inom psykiatrisk omvårdnad ansvarar specialistsjuksköterskan för att i samarbete med patient och närstående planera, genomföra och följa upp omvårdnadsinsatser. Specialistsjuksköterskan uppmärksammar också närståendes situation och eventuella behov av stöd. I specialistsjuksköterskans omvårdnadsansvar ingår att stödja patienten att ta ställning till, hantera och utvärdera läkemedelsbehandling.

Specialistsjuksköterskan tillämpar strategier och metoder för att involvera och stärka patienters och närståendes delaktighet i vård och behandling samt stödjer patienters och närståendes lärande och egenvård. Med fördjupad kunskap om sambandet mellan somatiska och psykiska hälsorisker arbetar specialistsjuksköterskan aktivt för att identifiera och förebygga ohälsa på individ-, grupp- och samhällsnivå. Specialistsjuksköterskan identifierar, bedömer och förebygger såväl psykiska som somatiska hälsorisker hos patienter med psykisk ohälsa. Specialistsjuksköterskan utvecklar trygga och meningsfulla vårdmiljöer som främjar välbefinnande och återhämtning för patienten. Specialistsjuksköterskan bevakar patienters rättigheter och anpassar vården för att minimera risken för traumatisering och retraumatisering. I omvårdnadsansvaret arbetar specialistsjuksköterskan för att minimera förekomst av tvång och förebygger, arbetsleder och deltar i genomförande och uppföljning av tvångsåtgärder.

Samverkan och ledarskap

Specialistsjuksköterskan leder, prioriterar och fördelar det psykiatriska omvårdnadsarbetet och har god kännedom om den egna och andra professioners kompetens. Specialistsjuksköterskan företräder och ansvarar för ett psykiatriskt omvårdnadsperspektiv i teamsamverkan. Specialistsjuksköterskan initierar och leder forum för kollegial diskussion och kritisk samt etisk reflektion med fokus på omvårdnadsarbetet. Utifrån sin specialiserade psykiatriska omvårdnadskompetens handleder och undervisar specialistsjuksköterskan kollegor, studenter och andra yrkesgrupper. Specialistsjuksköterskan stödjer och värnar patientens delaktighet och autonomi i planering som involverar flera aktörer.

Forskning, utveckling och utbildning

Specialistsjuksköterskan initierar, leder och medverkar i både utvecklings- och förbättringsarbeten samt forskning med fokus på psykiatrisk omvårdnad. Specialistsjuksköterskan bevakar och driver kunskapsutvecklingen och sprider och implementerar ny kunskap som bidrar till god psykiatrisk vård och omvårdnad.

Genom specialistsjuksköterskans fördjupade psykiatriska omvårdnadskompetens kan risker och missförhållanden identifieras och nödvändiga åtgärder vidtas för att säkerställa en trygg och säker psykiatrisk vård. Specialistsjuksköterskan har en betydande roll i det systematiska patientsäkerhetsarbetet med särskilt ansvar för omvårdnaden. Specialistsjuksköterskan motverkar även stigmatisering och diskriminering av patienter med psykisk ohälsa samt bidrar till ökad kunskap om psykisk ohälsa i vården och i samhället.

EN OUMBÄRLIG KOMPETENS

I Sverige har andelen i befolkningen som rapporterar nedsatt psykiskt välbefinnande och ohälsa ökat under det senaste decenniet. Den återhämtande potentialen i den psykiatriska omvårdnaden med dess holistiska och hälsofrämjande innehåll spelar en avgörande roll i en tid där psykisk ohälsa i samhället ökar och resurserna sviktar. Den psykiatriska hälso- och sjukvården behöver utvecklas och där fyller den specialistutbildade sjuksköterskan en allt viktigare funktion. Med sin fördjupade kompetens kan specialistsjuksköterskan tillsammans med patient och närstående identifiera, tolka och bedöma patientens behov samt självständigt utföra och utvärdera omvårdnadsåtgärder.

För att den psykiatriska omvårdnaden skall få full genomslagskraft behövs specialistsjuksköterskor på alla organisationsnivåer som leder och förstår den psykiatriska omvårdnadens potential för återhämtning. Specialistsjuksköterskan med inriktning psykiatrisk vård främjar den unika personens möjligheter till återhämtning och hälsa. Specialistsjuksköterskan initierar och leder kunskaps- och evidensbaserad verksamhetsutveckling i psykiatrisk hälso- och sjukvård. Vården av personer med psykisk ohälsa kan innebära utmanande ställningstaganden och etiska dilemman. Det innebär att specialistsjuksköterskan kontinuerligt behöver utveckla omvårdnaden och sitt reflekterande förhållningssätt. Denna oundgängliga kompetens bidrar till en konstant utveckling mot en personcentrerad och säker hälso- och sjukvård som bygger på personens upplevelser, expertis och rättigheter.

ARBETSPROCESS

Hösten år 2022 beslutade styrelsen för Psykiatriska Riksföreningen för Sjuksköterskor (PRF), i samråd med Svensk sjuksköterskeförening att revidera den tidigare *Kompetensbeskrivning för legitimerad sjuksköterska med specialistsjuksköterskeexamen, inriktning psykiatrisk vård*. Arbetsgruppens medlemmar representerar olika regioner, storstad och landsbygd samt akademiskt och kliniskt verksamma specialistsjuksköterskor.

Arbetsprocessen har inneburit att relevant litteratur, såsom nationella riktlinjer och vetenskapliga publikationer har studerats. Erfarenheter av hälso- och sjukvård vid psykisk ohälsa med fokus på specialistsjuksköterskans yrkesutövande har inhämtats från verksamma specialistsjuksköterskor, från enhetschefer och verksamhetschefer i regioner, från företrädare för lärosäten som driver specialistsjuksköterskeutbildningar med inriktning psykiatrisk vård samt brukarförening.

ARBETSGRUPP

Hanna Tuvesson, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, universitetslektor, docent i vårdvetenskap, Institutionen för hälsa och vårdvetenskap, Linnéuniversitetet och ordförande i Psykiatriska Riksföreningen för Sjuksköterskor.

Sebastian Gabrielsson, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, biträdande professor och docent i omvårdnad, Institutionen för hälsa, lärande och teknik, Luleå Tekniska Universitet.

Andreas Glantz, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, doktorand, Institutionen för omvårdnad, Umeå universitet, styrelseledamot i Psykiatriska Riksföreningen för Sjuksköterskor, chefredaktör för tidskriften *Psyche*.

Henrika Jormfeldt, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, professor i omvårdnad, Akademin för hälsa och välfärd, Högskolan i Halmstad.

Jenny Karlsson, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, doktorand Karolinska Institutet, adjunkt, Hälsovetenskapliga institutionen, Röda Korsets Högskola, vice ordförande i Psykiatriska Riksföreningen för Sjuksköterskor.

Simon Notman Steinmo, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, Region Gävleborg.

Sara Ryding, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, Stockholms läns sjukvårdsområde.

RÅDGIVANDE

Synpunkter har inhämtats från följande personer/organisationer:

Conny Allaskog, ordförande NSPH, socionom, anhörigerfarenhet.

Anna Björkdahl, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, medicine doktor, Karolinska institutet.

Lars Hammarström, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, universitetslektor, Mittuniversitetet.

Ing-Marie Moegelin, sakkunnig i utbildningsfrågor, Svensk sjuksköterskeförening.

NNSP – Nationellt nätverk för specialistsjuksköterskeutbildning med inriktning psykiatrisk vård.

Charlotta Sunnqvist, specialistsjuksköterska med inriktning psykiatrisk vård, docent, FoUU-chef, Psykiatri, habilitering och hjälpmedel, Region Skåne.

Birgitta Wedahl, sakkunnig i internationella frågor och etikfrågor, Svensk sjuksköterskeförening.

Jenny Wetterling, specialistsjuksköterskestudent med inriktning psykiatrisk vård, egenerfaren, ledamot i RSMH.

Annika Wåhlin, leg. sjuksköterska, vårdstrateg Vårdförbundet.

Psykiatriska
Riksföreningen
för Sjuksköterskor

**Psykiatriska Riksföreningen
för Sjuksköterskor**

www.psykriks.se
styrelse@psykriks.se

Svensk sjuksköterskeförening

Baldersgatan 1
114 27 Stockholm
Tel 08-412 24 00
www.swenurse.se